הלכה · משנה תורה · מפרשים · מעשה רקח · ספר קורבנות

מעשה רקח על הלכות תמורה

רבי מסעוד חי רקח

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

מעשה רקח על הלכות תמורה

רבי מסעוד חי רקח

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/מעשה-רקח-על-הלכות-תמורה/
הקובץ נוצר ב־20 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611162349 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק א 4
הלכה א 4
הלכה ב 5
הלכה ו 5
הלכה ח 6
הלכה ט 6
הלכה טז 6
הלכה יז 6
פרק ב 7
הלכה א 7
הלכה ג 7
הלכה ד 7
פרק ג 7
הלכה א 7
הלכה ג 8
הלכה ו 8
הלכה ז 8
פרק ד 9
הלכה ג 9
הלכה ד 9
הלכה ח 9
הלכה י 9
הלכה יא 9

פרק א

הלכה א

כל המימר וכו'. ואפילו בבת אחת לוקה על כל אחת ואחת כמ"ש לקמן הל' י"ד:
מפי השמועה למדו וכו'. לא מצאתי פסוק בגמרא שיורה על זה ואדרבה דבר זה במחלוקת שנויה שם בגמרא דתמורה ואפשר שכוונתו ז"ל על הנשבע וכו' דילפי לה בגמרא מקרא דוהפלא ה' וכו' וכתיב ארבעים יכנו וכיון דגלי קרא בהני דלקי מכלל דאידך דלית בהו מעשה לא לקי וכן נראה מדברי המבי"ט ז"ל בקרית ספר:
חוץ מנשבע ומימר וכו'. כ"כ ז"ל פ"ח דהל' סנהדרין ועיין מה שהקשה מרן ז"ל דאמאי לא חש לדר' יוחנן דאמר לתנא לא תתני מימר ע"כ נראה דרבינו מפני שראה שם ובכמה מקומות בתלמוד שאמרו סתמא ואף ר' יוחנן גופיה כדאיתא במכות דף ט"ז ובשבועות דף כ"א ומכל שכן דהא דבדיבורו עביד מעשה טעם חלוש הוא דעושה מחולין קדשים כמ"ש רש"י ז"ל דהרואה יראה שאין זה דרך מעשה ולכך רבינו דחה חדא מקמי תרתי מכל שכן שהדין אמת בין יש בו מעשה בין אין בו ועוד מדפריך התם ארב כללא הוא והרי מימר דלאו שאין בו מעשה ולקי וכו' ודחיק הא מני ר' יהודה היא ואם איתא דמימר בדיבורו עביד מעשה לימא ליה הכי אלא משמע דסתם תלמודא סבר דמימר אין בו מעשה אכן מאי דאיכא למידק דרבינו פי"ג דשכירות הל' ב' פסק דחסמה בקול לוקה והיינו ודאי משום דע"י דיבורו עושה מעשה וכמ"ש התוס' פ' ארבע מיתות (סנהדרין דף ס"ה) דהגבהת צוארה שמונעה מלאכול חשיב מעשה וכיון שכן קשה תרתי חדא ממימר וחדא דהו"ל לפטור חסמה בקול על פי מ"ש כאן וי"ל דשאני חסמה דבעיקרה איכא מעשה גמור וכן מצאתי להראב"ד ז"ל בשיטה מקובצת והם דברי הרב המגיד ז"ל שם ולפיכך חשיב קול דידה במעשה כל דהוא משא"כ מימר דכל עצמו אין בו מעשה כלל וכבר ידוע דעיקר דין זה לא נפקא לן אלא מדין חוסם דכתיב לא תחסום שור בדישו וסמיך ליה ארבעים יכנו וכדאיתא במכות שם וכמ"ש התוס' בב"מ דף י' ע"ב. וע"פ האמור יתורץ קצת למ"ש הרה"מ ז"ל שם על דברי רבינו ודע דלההיא דמקיים בכלאים דלוקה כתבו התוס' במכות דף ד' דצ"ל דאיירי שבנה גדר סביב הכלאים:
ואפילו המיר בשבת לוקה ארבעים. לא ידעתי מאי אפילו ומה רבותא אשמועינן דמהיכא תיסק אדעתין דליפטר הרי איסור מקדיש אינו אלא מדרבנן כדתנן פרק משילין ופסקו רבינו פכ"ג דהל שבת הל' י"ד ובפ' שואל אמרינן מקדיש אדם פסחו בשבת וחגיגתו ביו"ט וכמ"ש שם ואף שיש כח ביד חז"ל לתקן בשב ואל תעשה הכא הוי קום עשה ועבר אדאורייתא להדיא א"כ מהיכא תיתי שיפטר:

הלכה ב

אחד המימר וכו'. מבואר הדבר דרבינו פסק כריש לקיש ור' יוחנן ואף דחזקיה רביה דר' יוחנן מ"מ בהא הא איכא ר"ל בהדיה ולדידהו הך שוגג דמרבי קרא אינו אלא בקרוב למזיד כגון נתכוון לעולה ואמר שלמים ולכך דימה שהוא מותר אינו לוקה שהרי הוא שוגג גמור והשתא האיך דכסבור לומר שחור ואמר לבן הוי בכלל מתכוין לומר תמורת עולה ואמר שלמים וההיא דתצא זו ותכנס זו הוי בכלל דימה שהוא מותר וכמ"ש רש"י ז"ל שהיה סבור שתצא לחולין כבעל מום ולא להמיר נתכוון. ובזה תתורץ תמיהת מרן דלמה השמיט רבינו ההיא דתצא זו ותכנס זו גם מ"ש להשגת הראב"ד ז"ל באכנס לבית זה ואמיר דאין פירושו מוכרח ע"כ יש לתמוה עליו שהרי דברי רבינו הם על פי פירש"י ז"ל והתוס' ז"ל הקשו עליו דלמה לו לומר אכנס בבית זה ופי' ז"ל דהכוונה כשאכנס בבית זה תהיה תמורה וכו' והן הן דברי הראב"ד ז"ל אלא שתפס השגתו על תיבת שכח וכו' וע"ע להרב לח"מ ז"ל שהאריך בזה ודבריו מגומגמים הרבה עיין עליו. ולפי האמור יתורץ מ"ש בגמרא היכי דמי שוגג כמזיד דלכאורה אין לו מובן דמי לא ידע היכי דמי שוגג אך הכוונה דכיון דתני במתני' דלא עשה שוגג כמזיד במוקדשים משמע דהך שוגג דתמורה לאו שוגג גמור הוא דאל"כ למאי אצטריך למתני דבמוקדשים פטור פשיטא. ודע דהרב ברכת הזבח ז"ל הביא גירסא אחרת בגמרא דלישנא אחרינא קאי אדברי חזקיה ואחריו דברי ר"ל ור"י וזו היא גירסת הראב"ד ז"ל ורבינו גריס כגירסתנו. ומ"ש בספרי רבינו ואמיר מדעתו ט"ס הוא וצ"ל מדעתי:

הלכה ו

אין קדשי כותים עושין תמורה וכו'. פלוגתא דר' שמעון ור' יוסי בפ"ק דתמורה וזבחים דף מ"ה ורבינו פסק כאן כר"ש וכן פסק סוף פי"ח דפסולי המוקדשין אמנם בסוף מעשה הקרבנות פסק בשוחט קדשי גוים בחוץ שחייב והיינו כר' יוסי ומרן ז"ל שם כתב בשם יש מי שאומר דר"י לא קאי אלא אשוחט בחוץ והשיג עליו התוס' יו"ט ז"ל מהברייתא דמסיים רואה אני בכולן להחמיר ולא הוזכר שם שוחט בחוץ והרב ברכת הזבח ז"ל כתב עליו דאינו דבמתני' סתם רבי כר"ש בפיגול נותר וטמא אף דלפי האמת ר"י פליג אכולהו כדאיתא בברייתא עיי"ש וכן נראה באמת מכח פסקי רבינו וא"צ למ"ש הרב לח"מ ז"ל עיי"ש:

הקדיש הכותי בהמה וכו'. בעיית רמי בר חמא שם ומבעיא ליה מי בעינן מתחילה ועד סוף דתיקו ברשות מאן דעביד תמורה או לא ע"כ ולא דמי למ"ש דבתר מתכפר אזלינן דהתם תחילתו וסופו ביד ישראל ומעתה לא הבנתי דברי הרב לח"מ ז"ל שתמה על

רבינו דלעיל פסק דבתר מתכפר אזלינן ולא ידעתי מהו דהא בגמרא חילקו להדיא בין זה להיא ויותר תמהתי איך לא ראה דברי מרן ז"ל שכתב בעיא דלא אפשיטא:

הלכה ח

קטן שהגיע וכו'. מרן ז"ל תמה על רבינו דלמה פסק שהוא ספק מאחר שדרכו לפסוק כאם תמצי לומר ע"כ. ואני תמיה עליו איך לא הזכיר דברי רש"י ז"ל שכתב שם דהך את"ל רבותא אתא לאשמועינן ולא משום דאיתיה הכי ע"כ וזהו דעתו של רבינו ולכך פסק שהוא ספק וכן נראה מדברי המבי"ט ז"ל בקרית ספר:

הלכה ט

שאע"פ שהוא זוכה בו מחיים וכו'. ולעיל פ"א דהלכות בכורות הל' י"ז פסק דכיון שהוא עומד לקרבן אין לכהן בו זכות כדי למכרו ע"כ ודייק בדבריו כדי למכרו כלומר דאע"פ שזוכה בו מחיים כמ"ש כאן מ"מ לגבי מכירה אינו זוכה שהרי הוא עומד לקרבן וכבר ראיתי מי שנתקשה בזה ולענ"ד פשוט הוא:

הלכה טז

כיצד האומר רגלה של בהמה זו וכו'. בפט"ו דמעשה הקרבנות הל' ב' פסק רבינו גבי מקדיש דאף דלא פשטא בכל בהמה באותו אבר מיהא קידש ותמכר למי שנתחייב עולה אבל אם אמר כן בדבר שהנשמה תלויה בו כגון לבה או ראשה אז פשטא הקדושה בכולה וכאן לא ביאר רבינו אלא יד או רגל ואין לומר דה"ה שהרי כאן גבי תמורה אין לנו אפילו קדושת אבר משא"כ במקדיש ומ"מ מדכתב רבינו או רגל משמע דראש ולב עושה תמורה ועיין להרב לח"מ ז"ל שדבריו מגומגמים הרבה:

הלכה יז

המימר בכלאים וכו'. הקשה הרב לח"מ ז"ל דכיון דרבינו פסק דאלו אין בהם קדושה כמ"ש פ"ג דאיסורי מזבח מאחר דאין קדושין איך מקדישין ובשלמא גבי טרפה ויוצא דופן משכחת לה במקדיש בהמה ואח"כ נטרפה אבל טומטום ואנדרוגינוס לא משכחת לה [אלא] בולד וכבר פסק לעיל דאין ולד עושה תמורה וכו' עיי"ש ותירץ דרבינו לישנא דמתני' נקט עיי"ש. ולענ"ד נראה דאין זה קושיא בפסקיו של רבינו שהרי באומר ידה או רגלה אף דבפט"ו דמעשה הקרבנות פסק דאינו קדושה אפ"ה איצטריך לאשמועינן גם גבי תמורה כמ"ש בדין הקודם ה"נ לא שנא ולכוונה זו נראה שדקדק רבינו לכתוב ולפיכך אינו לוקה משום דהוה סלקא דעתא דכיון דסוף כל סוף המיר בהמה בבהמה ועבר אמימרא דרחמנא אף דלא תפיס קדושה לילקי מ"מ קמ"ל דלא:

פרק ב

הלכה א

הרי זו תחת זו וכו'. בגמרא אמר אביי דתחת לישנא דאתפוסי ולישנא דאחולי וגבי תמורה עבדינן לישנא דאתפוסי ע"כ וקשה דאמאי לא חייש לחולין בעזרה ורש"י ז"ל נרגש מזה וכתב דלא מסרו הכתוב אלא לחכמים וכו' עיי"ש:

הלכה ג

היו לפניו ג' בהמות וכו'. וא"ת למה השמיט רבינו בעיית אביי היו לפניו שתי בהמות של קדש בעלות מום ושתי בהמות של חולין תמימות ואמר אלו תחת אלו וכו'. וי"ל עם מ"ש רש"י והתוס' ז"ל דה"ה דבחד בהמה קדש בעלת מום וחד תמימה דחולין הוה מצי למבעי ואיידי דאיכא בסמוך בעיות דמיירו דוקא בשתי בהמות נקט נמי הכא כן ע"כ ורבינו שהקדים דהנחת היד גורם החיוב והפיטור מינה נשמע דבלא הנחת יד פשיטא דלא שביק היתירא ואכיל איסורא. ומ"ש רבינו וכן אם אמר עשר בהמות וכו' בגירסתנו אין שם אלא ארבע ואולי דרבינו הוה גריס עשרה אך מה שהוסיף ז"ל שאע"פ שהוחזק זה במלקיות וכו' הוא מגומגם דכיון דבעיין לא אפשיטא וסלקא בתיקו אף דאין מלקין על הספק כמ"ש מרן ז"ל היה לו לכתוב הדין סתם דהא כיון דסלקא בתיקו לא בריר לן טעם זה אם הוא אמת:

שתי בהמות וכו'. בעיא זו היא שניה בתלמוד ובאו הבעיות האחרות באת"ל ורבינו הביאה באחרונה והוא מגומגם דהא במכל שכן מהראשונות נפקא וכן הקשה הרב לח"מ ז"ל וראיתי להמבי"ט ז"ל בקרית ספר שכתב דנקט להך בתרא משום דלא הויא כהנהו גווני דלעיל וכו' ע"כ ועם כל זה הו"ל לאקדומה להנך וק"ל:

הלכה ד

האומר ה"ז וכו'. אף דרבינו סתם הדברים בהכרח צ"ל דביש לו עולה ושלמים במקום ידוע קאמר וסמך על מ"ש בראש הפרק וכן פי' רש"י ז"ל בגמרא ועיין מ"ש בריש פט"ו דמעשה הקרבנות וסוף פ"ז דמעשר:

פרק ג

הלכה א

תמורת הפסח וכו'. עיין מ"ש מרן ז"ל דפסק כר' זירא ולא ידעתי למה דלכאורה משמע דהלכתא כרבה ע"כ והקשה עליו הרב לח"מ ז"ל דרבינו פ"ד דקרבן פסח גבי מי שאבד פסחו וכו' כתב שם מרן גופיה דפסק כרבה עיי"ש ונמצאו דברי רבינו ודברי מרן ז"ל

סתרי אהדדי וצ"ע ע"כ והיא קושיא גדולה ועצומה. אך לענ"ד דהאמת נראה דרבינו פסק כרבה וכמו שהכריח שם מרן ז"ל דהיינו לענין פסח שאבד ונמצא אחר שהפריש אחר וכן תמורתו ששוה לו שזהו מחלוקתו של רבה ור"ז וכאן רבינו קעסיק בענין תמורת הפסח עצמו לבדו דנראה דלכו"ע בעיקר הפסח יש בו שינוי לענין התמורה בין קודם זמנו לזמנו הראוי דהיינו אחר חצות ואגב שלימדנו להועיל בדין זה כל הקרבנות דשייך בהו תמורה ודלא שייך הוצרך להשמיענו דין תמורת הפסח עצמו ולא איירי הכא לענין אבוד דמתני' דזה כבר ביארו עם כל פרטיו בהלכות קרבן פסח ותדע דטעם רבה אינו אלא משום דנראה ונדחה וזה לא שייך אלא באבד והפריש אחר ונמצא הראשון דשייך נראה ונדחה וכמ"ש רש"י ז"ל משא"כ באין כאן אלא פסח אחד דודאי אין שייך חילוק דקודם שחיטה לאחר שחיטה ודו"ק כי נראה נכון ואמתי:

הלכה ג

בהמה שהקדישה וכו'. עיין מ"ש הראב"ד ומרן ז"ל שגירסא אחרת היתה לו לרבינו והרב לח"מ ז"ל הכריח דגם כגירסתנו אתי שפיר ובאמת שכן נראה מדברי המבי"ט ז"ל בקרית ספר. ודע דבס' צרור החיים ז"ל פט"ו דמעשה הקרבנות הקשה על רבינו שפסק בכמה מקומות שאין בעלי חיים נדחין ואיך פסק דין זה דתמורתה כמוה עיי"ש ונראה שלא ראה דברי התוספות בפסחים דף צ"ו ע"ב ד"ה קודם שחיטת וכו' שמתוך דבריהם אין כאן שום קושיא עיין עליהם:

הלכה ו

עולה שנתערבה בשלמים וכו'. עיין מ"ש הראב"ד ומרן ז"ל מהתוספתא פ"ג עיקר דין התוספתא הביאו רבינו פ"ו דפסולי המוקדשין הל' ה' והל' ו' וז' ודברי מהר"י קורקוס ז"ל בכוונת רבינו נראין נכונים וברורים וכן מצאתי להרב לח"מ ז"ל ולזה נוטין דברי המבי"ט ז"ל בקרית ספר עיי"ש:

הלכה ז

שלמים שנתערבו וכו' ויפדה. כתב הרב לח"מ ז"ל הך ויפדה דאיכא בקצת ספרי רבינו ט"ס הוא דכיון שהוא ספק תמורת בכור אין לו פדיון כמ"ש רבינו ז"ל בפרק זה אלא צ"ל עד שיפול בו מום ויאכל וכו' ע"כ ובאמת שגם המבי"ט בקרית ספר לא הזכיר פדיון זה אך מכיון שהוא ג"כ ספק תמורת שלמים שהרי נתערבו בבכור ובמעשר נראה דצריך פדיון מספק השלמים דהרי תמורתן כיוצא בהם כמ"ש רבינו בראש הפרק גם בדפוס מגדל עוז כתוב כגירסתנו:

פרק ד

הלכה ג

השוחט את החטאת ומצא בה בן ארבעה חי. כתב מרן ז"ל דכך היא הגירסא הנכונה ע"כ וכן גירסת הברייתא שלפנינו פ"ק דתמורה אמנם בהמבי"ט ז"ל דפוס מגדל עוז איתא מצא בה בן שמונה חי וכבר ביאר רבינו פ"א דמעשה הקרבנות דיש חטאת שבאה מבהמה דקה (שעיבורה לחמש חדשים) ויש מבהמה גסה (שעיבורה לט' חדשים) ועיין מ"ש מרן ז"ל דהו"ל לפסוק כר' שמעון בן גמליאל דכל מקום ששנה במשנתנו הלכה כמותו ע"כ כבר הרב לח"מ ז"ל הליץ בעד רבינו גם מלשון הגמרא פרק כיצד מערימים שאמרו קסבר רשב"ג וכו' משמע דהוא ניהו דסבר הכי ואנן לא קיי"ל כוותיה:

שילדי הקדשים במעי אימן הם קדושין. ואין בהם שינוי אלא לענין החלב שאין מקטירין חלבו אלא חלב אמו לבד ובהא אפילו כלו חדשיו ונמצא חי כמ"ש רבינו סוף פ"א דמעשה הקרבנות עיי"ש:

הלכה ד

ולד תמורת האשם וכו'. הטעם מבואר דאין אשם בא בנדר ונדבה כמ"ש רבינו פי"ד דמעשה הקרבנות הל' ח':

ואם ילדה זכר וכו'. עיין מ"ש מרן ז"ל לית לן למדחיא לדרב נחמן ורבה בר אבוה מהלכתא לשווינהו טועים ע"כ. איני יודע מה טעות יש כאן דהרי ר' יהושע בן לוי אליבא דר' שמעון קאמר ורבנן פליגי עליה כמ"ש התוס' ז"ל שם לכך היה נראה יותר כתירוץ שני דגירסא אחרת היתה לו לרבינו אף שאין נראה כן מדברי המבי"ט ז"ל בקרית ספר ולענין דברי מהר"י קורקוס ז"ל להשגת הראב"ד ז"ל עיין להרב לח"מ ז"ל:

הלכה ח

ולדות הקדשים וכו'. מרן ז"ל לא ציין מהיכן נפקא ליה והם דברי שמואל מברייתא בתמורה דף י"ז ועיין להמבי"ט ז"ל בקרית ספר והרב לח"מ ז"ל:

הלכה י

קדשים שהפילו וכו'. בשלהי תמורה ופרק בהמה המקשה דקתני התם משא"כ במקודשים:

הלכה יא

כיצד אם הקדיש וכו'. עיין מ"ש הראב"ד ז"ל ומרן הקדוש הליץ בעד רבינו מלשון רבינו אין ללמוד דס"ל דמשנין אפילו בבדק הבית מקל לחמור שהרי לומדן מקדשי מזבח

ובקדשי מזבח כו"ע מודין דאפילו למקל לחמור והא ראיה שסיים שאין לוקין על לאו זה ובעיקר הלאו אין חילוק ומאי דנקט מהיכל למזבח לא נחית לדיוק זה: